

МАДЭ АЕ ЗЭНЭГИ ХУАРЗМАЕ БЭЛЛУЙ, УОМЭЙ СИ НИФСГУН ФЭУУЙ!..

Æдзард финсæг Белеккати Харитон (1920-1944) тугъди будурæй æ мадæмæ финста: «Ами мин, тугъди будури, берæ æнсувæртæ æма хуæртæ ес, фал нийерæг мадæ ба еунæг æй адæймагæн. Е адæймагæн хор дæр æй æма зæнхæ дæр. Е амонд æй, æ дзубанди ба – хори тунн хузæн фæлмæн æма гъар. Цæрæ мин сæдæ анзи, мæ хъазар, æнæнез, æнæмастæй. Æз цæттæ дæн дæ сæрбæлтау ме 'ригон цард иснивонд кæнунмæ...»

Цæун райдæдта 1993 анзи мартъий

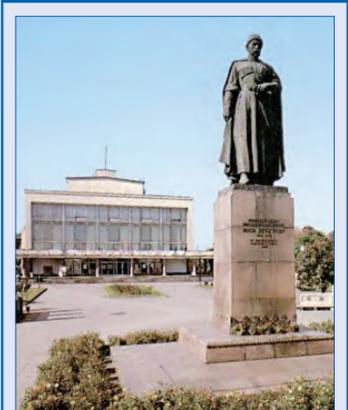
ДИГОРÆ

0+

№37 (776) 2020 анзи 25 ноябрь – геуæргобай мæйæ

Аргъ 1 туман

АХСГИАГ ЦАУ

ИРОН ТЕАТРИ ЦИТГИН БÆРÆГБОН

Нæ дзиллæ уæлдай сæрурстур кæмæй æй, нæ еци Ирон театрбæл 10 ноябри исæнхæст æй фондз æма цуппаринсæй анзи (арæст æрцудæй 1935 анзи). Е агъазиу цау æй нæ национ аййевади, æма уой фæдбæл цитгингæнæн мадзæлттæ дæр бæргæ арæст æрцудайдæ, фал нури тæссаг эпидемиологон уавæрти фудæй уомæн рагитæ нæйес. Фал мах, дзиллон хабархæссæг фæрæзнитæ ба уомæй хъоронд нæ цæуæн æма, зæгъæн, газет «Дигори» мухургонд æрцæудзæнæнцæ хецæн æрмæгутæ театри бæрæгбони фæдбæл. Абони ци æрмæг мухур кæнæн, уомæй бæлвурд бæрæг æй, театр æма æхсæнади æхсæн бастдзийнæдтæ цæйбæрцæбæл фæдар æма фарнæхæссæг адтæнцæ, е. Республики разамунд æновуд адтæй Ирон театрбæл, ци гъудæй, уомæй æй гъæуагæ нæ уагъта, архайдта, цæмæй æнтæстгинæй æнхæст кодтайдæ æ исфæлдистадон ихæстæ.

РАФИНСЕТÆ ГАЗЕТ «ДИГОРÆ»

2021 АНЗИ ФИЦЦАГ ÆМБЕСÆН.
Æ РАФИНСУНИ АРГЪ АНЗИ ÆРДÆГÆН ÆЙ 357 СОМИ ÆМА 36 КЪАПЕККИ;
УÆЛБАРТÆМÆ ГÆСГÆ БА – 315 СОМИ ÆМА 90 КЪАПЕККИ.

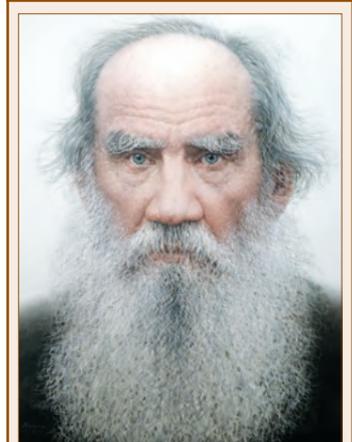

ЦИТГИЙНАГ НИН ДÆ, НИЙЕРÆГ МАДÆ!..

Цалдæр боней фæсте, 29 ноябри бабæй бæрæггонд цæудзæнæй, алли адæймагæн дæр уæлдай зæрдтагон æма хъазар ка 'й, еци бæрæгбон – Мадн Бон. Алли адæймаг дæр иссердзæнæй раггæ уой исцитгин кæнунæн. Сæ мадтæлтæ ма цардæгас кæмæн æнцæ, етæ сæ барæвдаудзæнæнцæ сæ арфитæй. Сæ мадтæлтæ цардæгас кæмæн нæбал æнцæ, етæ ба син сæ рохс нæмттæ исердзæнæнцæ, сæ номерæнæн иннæ мадтæлтæ сæ арфитæй фæххайгин кæндзæнæнцæ – мади зæрдæ лæдæрагæ 'й, æма сæ рохсаггæ мадтæлтæмæ сæ еци хуарздзий-

надн кой байгъусдзæнæй æма син е æфсапи уодæнцойнæдзийнадæ уодзæнæй.
Еузагъдæй, Мадн Бон æй егурадæмон бæрæгбон, æма 'й рæстуодæй нæ егуурдæр исбæрæг кæнæн. Нæ егууремæн дæр исуæд хуарз ракæнуни æма рæстуодæй ауодуни раггæ. Нæ фидтæлтæ хумæтæги нæ зæгъуиуцæ: «Мадн зæрдæ – царди нивæ!..» Æма æцæггæйдæр уотæ ке 'й, уой нæхе бæлвурд райдзастхæссæг гъудæгутæй бæвдесæн!..
(Мадн Бонн фæдбæл æрмæгутæ кæсетæ 2, 8-аг фæрстæбæл).

НОМЕРÆН

«ÆНÆКÆРОН УАРЗТÆЙ БАУАРЗТОН КАВКАЗ...»

Уотæ финста номдзуд уруссаг финсæг Лев Толстой. Æма е хумæтæги нæ адтæй – æ ирисхæ уотæ рауадæй, æма æригонæй, æфсади рæнгъити уогæй, цæйбæрцæдæр рæстæг рарвиста Кавкази, æ кæдидæр уадзимистæ 'нцæ ардигон цаути фæдбæл.

Лев Толстойи имисгæ ба абони уомæ гæсгæ æркодтан, æма 20 ноябри дæс æма фондзинсæй анзи исæнхæст æй æ рамæлæтбæл (1828-1910).

Имисæн ма 'й уомæ гæсгæ дæр, æма Лев Толстойæн зæрдиагæй абони дæр цитæ кæнунцæ Кавкази, берæ сахартæ æма гъæути ес æ номбæл гъæунгæ. Уотæ Цæгат Иристони дæр. Нуриккон фæлтæртæ 'й, æвæдзи, нæ зондзæнæнцæ, фал нæ устурдæр гъæутæй еуей, Лескени рæбун кæддæр раги адтæй æ номбæл сæрмагонд гъæугонд. Уой туххæй ма кæддæр финстан, фал еци æрмæг нæуæгæй мухур кæнæн (6-аг фарсбæл) – уадзæ æма 'й бакæсæнтæ, нури уæнгæ 'й ка нæма зудта етæ дæр.

Нæ редакцион сайт: <http://gazeta-digora.ru>.
Нæ электрон адрес: gazeta-digora@inbox.ru
Нæ фарс Инстаграми: [gazeta_digoria](https://www.instagram.com/gazeta_digoria).

ТЕКЪОЙТИ-ЗÆГÆЛТИ Ленкæ (галеуæрдигæй) сæ синхон силгоймæгтти хæццæ.

АБОНИ ДÆР МА СИ ЗÆРДРОХС АН...

Мæнæ дæлдæр ци æрмæг мухур кæнæн, уой нæмæ редакцимæ æрбахаста Дзæуæгигъæуи Централон киунугæдони инновацион-методикон хайади сæргълаууæг ХУТЪИАТИ Зойæ. Куд нин радзурдта, уотемæй финсгæ ба 'й никкодта сæ киунугæдони косæг КЪÆБУЛТИ-ТЕКЪОЙТИ Тамилæ. Æма ни Зойæ ракурдта, цæмæй æй ниммухур кæнæн нæ газети: «Аци финстæг ка бакастæй, уони зæрдæмæ хъæбæр фæццудæй,

Тамилæ æ хъиамæтгун мадæ Зæгæлти-Текъойти Ленки туххæй куд зæрдæбунæй ниффинста, е. Æма 'й сумахмæ, редакцимæ дæр мæхе æма уони фæндонæй æрбахастон: еуеумæй, еци мадæ уой аккаг æй, цæмæй æй æ хуарздзий-нæдтæй адæм зононцæ, иннемæй ба, уой десаги уодиконд кæмæндæрти кæд зунди хуарзæн исбæззидæ...» Æма син сæ еци курдиадæ æнхæст кæнæн...

КЪÆБУЛТИ-ТЕКЪОЙТИ Тамилæ,

Цæгат Ирстони културти æскъуæлхт косæг

ÆЗ ДÆР, æнæ мадæй райзайуни зин ка бавзурста, уонæй дæн... Æноси цуппæрæймаг хай райвæгъудæй, мæ уарзон мадæ æ уæлзæнхон цардæй ку рахецæн æй æма е 'носон дуйнемæ ку банæхстæр æй, уæдæй. Фал уæддæр абони дæр ма хъонцæгæнгæй гъенцъун кæнун, еудадзуг æй имисун, æримицдзæнæн æй мæнæ хуцаубони дæр – Мади Бони.

Мæ абони дзубанди мæ фæндуй райдайун мæнæ ауæхæн цауæй. Цæугæ ба æркодта мæ мади рамæлæти фæсте еу дууæ къуæрей ку рацудæй, уæд. Цæветтонгæ, гъе уæд дууæ зонгæ силгоймаги фембалдæнцæ æма сæ еу иннемæн дзоруй:

– Æрæги еу зиани адтæн æма уоми ци адæм æрæмбурд æй, уонæй дессаги зæрдиаг дзубандитæ фегъустон, ка рамардæй, уой туххæй, æма уæд мæхецæн фæдарæй загътон: амæйфæстæмæ æз дæр, ци гæнæн æма мин амал уа, уомæй архайдзæнæн хуарз гъуддæгугтæ кæнунбæл, цæмæй, еуемæй, адæми зæрдити уæхæн рæсугъд имисуйнæгтæ ниууадзон, иннемæй ба, мæ уæлзæнхон царди фæстаг бон мæ ме 'носон дуйнемæ фæндараст кæнгæй мæнæн дæр мæ хуарзи кой кæнонцæ...

Ке зиани адтæ, зæгъгæ, 'й ку бафарста иннæ силгоймаг, уæд ин загъта:

– Текъойти Зæгæлони, æ ном Ленкæ.

Дуккаг силгоймагæн Ленкæ æ хæстæг разиндтæй, æ цардвæндаги хабæрттæ ин хуарз ка зудта, уæхæн. Æма ин уотæ ку зæгъидæ:

– Мæнæ хуарз уосæ, æгæр ферæгæмæ кодтай. Текъойти Ленкæ хуæрзæригонæй фæстæмæ хуарзи цудæй, æ агъаз гъæуæгæ ка адтæй, уонæн...

Æма мæнæн дæр абони мæ дзубанди уой фæдбæл æй. Зæгæлти Къостани кизгæй Ленкæ Текъойтæмæ æрцудæй æхсæрдæсанздзудæй. Курдурати ма адтæй, уотемæй имæ æ фидæ фæдздзурдта æма ин, курд кæмæн адтæй, уой минкый хуæрæмæ, еу аст-фараст анзи кæбæл цудæй, уæхæн курой-нæдзау кизгæмæ байамонгæй, уотæ цубурæй загъта:

– Текъойти къæсæрæй ци бон баковай, уомæй фæстæмæ ма аци сувæллони куройнæмæ цæугæ фæууидтон, зæгъгæ, уæд мин дæ гуæй ирайгæ уо!..

Е Ленкæн адтæй, нæуæг хæдзарæмæ цæугæй, æ фиди фæдзæхститæй еу.

Ленкæ æ минкый лæгихуæрæ Саринкъабæл уоййасæбæл æновуд адтæй, раст æхе сувæллони хузæн, сæдзæр сувæллон си мади рæвдуд базудта. Сæ карæмæ гæсгæ сæ астæу кæд уоййасæбæл берæ æнзтæ нæ адтæй, уæддæр æй Саринкъа нимадта æ мадæбæл. Фæстæдæр, рæстæг куд цудæй, уотæ ба дууæ хуæрей цард фæккодтонцæ.

Ленкæн æ сæри хæцау Асæге æма æ хæстæр æнсувæр Бидзеу еумæ цардæнцæ. Бидзеуæн адтæй æртæ сувæллони, æ бийнойнаг ба адтæй хъæбæр уæдзау сæйгæ. Уомæ дæр, æ

сувæллæнттæмæ дæр ин Ленкæ, цæйбæрцæ æ бон адтæй, уотæ кастæй. Уæдмæ æхецæн дæр цæуæт рацудæй, æма дууæ æнсувæрей сувæллæнттæ еумæ ирæзтæнцæ. Файностæ æ уæлзæнхон дуйнейæй ку хецæн кодта, уæд ма æ фæстаг дзурдтæ адтæнцæ Зæгæллонмæ:

– Мæ сувæллæнттæ де 'уазæг...

Е адтæй евгъуд æноси 30-аг æнзти... Уæдæй фæстæмæ дууæ æнсувæрей цæуæт бацæнцæ Ленки евгед, сæ еугур дæр мадæн зудтонцæ Ленки, е дæр дусфæлдæхтæй архайдта сæ гъомбæл кæнунмæ. Æ теуи цæуæти уотæ æрбахæстæг кодта æхемæ, æма скъолай ахургæнгутæ, уæдта еуварсдæр синхти ка цардæй, етæ дæр æй бæлвурдæй нæ зудтонцæ, цæуæтæй ка кæци æнсувæри æй, уой.

Ленкæн æ сæрихецау тракторбæл куста колхози, æма имæ мæ сувæллæнттæн хецæнæй хæдзарæ искæнон, зæгъгæ, фæндæ кæддæр ку фæззидтæй, уæд æй Ленкæ кой кæнун дæр некæд исугъта, æз мæ мæгур сæдзæрти нецæй туххæй ниууадздзæнæн, зæгъгæ.

Еу сæдзæр дæр ма адтæй æнсувæрти барæ – Текъойти Сослæнбеги фурт Адугерий. Уомæн дæр Ленкæ мадæ раййевунбæл архайдта. Аци бийнонти фæрци Адугерий рабфаки исахур кодта, уæдта бабæй уони агъазæй Алма-Атай исахур кодта медицинон косæги дæсниадæбæл, иссæй хуарз дохтир. Чиколой сæйгæдони берæ рæстæг фæккуста сæйраг дохтирæй, уой фæсте ба Ленинабæдмæ рандæй. Æ фæстаг бони уæнгæ Ирстони æ фидиуæзæгбæл нимадта Ленки хæдзарæ, фæл-

ладуадзæнти иссæугæй дæр æ фусун ами адтæй.

Устур Фидибæстон тугъд ку райдæдта, уобæл еу анзи æрдæг рацудайдæ, уотемæй Асæгей равистонцæ фронтмæ, уæдта æнсувæри цæуæти хæстæр Савелийи дæр. Асæге æртæ мæйей фæсте, 1942 анзи мартыйи Ростови алфамбулай тугъдтити фæммард æй, Савелий ба 1944 анзи – Польший.

Зæгæлонæн гъе уæд ралæудтæнцæ æ зиндæр бæнттæ – тухкуст æма барст къæбæрæй сувæллæнттæ дарун. Уæддæр ин си уæлдай гъолон неке адтæй. Æ нартихуари кæрдзин син æмбæрцæй иурста, уой дæр уотемæй, æма фиццæг къæбæр райсуни барæ адтæй теуи фурт æма кизгæн – цæмæй уотæ маке бангъалдтайдæ, гъома, æхеуонтæн устурдæр хæйттæ равардта, зæгъгæ. Ескæцæй имæ ести дæрдгун уæледарæс ку æрбахуидæ, уæддæр фиццæг равзаруни барæ – уони.

Тугъдонти сæдзæргæстæ ци цард æма хъиамæттæ фæккодтонцæ, уомæн æвдесæнтæй нур дæр ма цардæгас беретæ 'нцæ, æма сæ сæ зæрдæбæл дарунцæ. Куд си гъæуама феронх уа, феврала еци арф метбæл, сæ къæхтæбæл айдагъдæр къимбус дзабуртæ, уотемæй нартихуар къохæй куд тутдонцæ. Уой хæццæ ба ма еци тухст рæстæги уæхæн карз фæткæвæрдтитæ адтæй, æма колхози тиллæгæй еу нартихуари æфсерæ радавуни туххæй дæр ахæстдонæмæ кодтонцæ... Уæддæр аци мæгуртæн æндæр гæнæн нæ адтæй, æма сæ рони къумти цидæртæ баримæхсиуонцæ, се 'стонг сувæллæнтти си ервæзун кодтонцæ.

Мæнæугæрдæнти даргъ бæнтти ба сæ сæрбæттæнти къумти бабæттиуонцæ, сæхецæн син бахуæрунæн ке радтиуонцæ, еци кæрдзини хæйттæ æма сæ изæрæй ба æрбахæссиуонцæ сæ сæдзæртæн... Ленкæмæ ба еци ихæстæ хаудтæнцæ дувæрæй.

Зуймон даргъ æхсæвти ба Ленкæ æ цъинда бийуйнаги кенæ е 'мпъозуйнаги хæццæ æрбадидæ, æхе дæр туххæйти ка гъар кодта, еци пеци фарсмæ, æ сæдзæртæ æ алливарс, уотемæй, æма къохтæ сæ куст кодтонцæ, сæр ба мæтæй дунстæй æма æ меднимæри цидæртæ гум-гум кодта. Сувæллæнттæй уотæ заргæ кæнуй, уæдмæ «зарун» тухгинæй-тухгиндæр кæнун байдайидæ æма разинидæ гъарæнгæ... Ленкæ æхуæдæг куд кудтæй, сувæллæнттæ дæр уотæ... Гъе уотемæй берæ æхсæвтæ æрвистонцæ.

Бидзеуæн æ дуккаг уосæ Тадеуонæй 1947 анзи райгурдæй фурт – Олег. Еу анзи фæсте фидæ рамардæй. Сувæлло-нæн къахæй рауайуни рæстæг ку æрцудæй, уæд рабæрæг æй, къахæй сахъат ке æй, е. Æма æ хæццæ дохтирæбæл зелæг дæр адтæй Ленкæ (Олегæн æхе мадæ хъæбæр сахъат адтæй). Уæдмæ Олегæн Евпаторимæ сувæллæнтти санаториймæ путевкæ равардтонцæ, æма 'й уордæмæ дæр, уруссаг æвзаг нæ зонгæй, Ленкæ фæхъхъæртун кодта.

Олеги мадæ Верæ рамар-

дæй 1956 анзи. Биццеу бацудæй скъоламæ, æма Ленкæ æ кæстæр кизгуттæн бафæдзæхста:

– Игъосетæ, – скъолай ку уа, уотемæй уаргæ ку кæна, уæд имæ, цит, фæццотæ æма 'й хæдзарæмæ исхонетæ...

Олег ахурмæ тулаваст адтæй, æвзестæ майдани хæццæ каст фæццæй астæуккаг скъола æма бацудæй фæсауон ахурмæ юридикон факультетмæ. Æнтæстгинæй æй каст фæццæй, берæ рæстæгугти фæккуста слестгæнæгæй, прокурорæй Кирови, Ирæфи, Дигори районти.

Ленкæ æ уоди гъар æма æ бауæри тухæ æнæвгъауæй лæвардта æмхузæнæй, æнæ фæгъгъолон кæнгæй æхе цæуæтæн дæр æма æ теуи цæуæтæн дæр. Теуи цæуæтæй дууæ райстонцæ уæлдæр ахургонддзийнадæ, еу иссæй дæсни хуйæг. Ленкæн дæр æхе цæуæтæй еу райста уæлдæр, еу ба сæрмагонд астæуккаг ахургонддзийнадæ. Сæ кæцифæндидæр си адтæй æма æй адæми астæу нимад, хæрзæгъдау, æгадæдзийнадæ си æ сæрмæ некæд неке æрхаста. Сæ ниййæрæг æма исхæссæг мади дæр рæвдудтонцæ, цалинмæ уодæгас адтæй, уæдмæ, некæд си некæмæй фæккъæндзæстуг æй.

Ленкæн тухст рæстæгугти равгитæмæ гæсгæ æ къох кæд уоййасæбæл берæ нæ амудта, уæддæр уодиконд æма æ зундирахастæй ба хъæбæр берæ цæбæлдæрти хъæрдтæй. Е бæрæг адтæй уомæй дæр, æма адтæй хеуæнтти кæрæдзæбæл бæттæг, ци муггагæ æрцудæй, уой уарзта, æ алли гъуддаги дæр си цудæй разæнгардæй, уой ба муггаги астæу куд нæ нимадтайуонцæ, адтæй нимад инсæймаг.

Фондз æма инсæй анзи рацудæй, Ленкæ æ уæлзæнхон цардæй ку рахецæн æй, уæдæй... Фал ма 'й ка æрæййафта, ка 'й зудта, етæ ба 'й сæ зæрдæбæл дарунцæ. Хуарз адæймаг æ хуарз гъуддæгугтæй уæлæбæл фарнæ уадзуй æма 'й адæм дæр нæ иронх кæнунцæ берæ рæстæгугти.

Уомæ гæсгæ ба мæ абоникон радзубандий кæронбæттæни ма уой зæгъуйнаг дæн, æма мæнæ райдайæни ци дууæ силгоймагæй кой ракодтон, етæ раст æнцæ: сæ еу уомæй, æма адæм ди цæмæй арфиаг уонцæ, уой туххæй архайун гъæуи ести хуæрзти син бацæунбæл, иннæ ба уомæй, æма уобæл архайун гъæуи сауæнгæ хуæрзæригонæй фæстæмæ. Æма еудадзугдæр дæ зæрдæбæл дарæ, аци дуйнебæл еунæг ке нæ дæ æма, дæ цардиуаги гъуддæгугтæ циуавæр æнцæ, уой дин дæ рæбун дзиллæ æргомæй уинунцæ, аргъ син кæнунцæ. Гъе уой гъæуи лæдæрун æма си хатдзæгтæ кæнун... Сæйрагдæр ба – нæ хъиамæтгун мадæлтæ сæ цардиуагæ фæдауцæ æгъдæуттæ æма фæткитæмæ гæсгæ ке аразтонцæ, уой зæрдæбæл дарун æма сæ уомæй фæнзун. Сæ хуарздзийнадæ махæн нæхецæн дæр пайдахæссæг уодзæнæй, иннемæй ба, абони си цардæгас ка нæбал æй, уонæмæ е се 'носон дуйнемæ уодæнцойнæ хъæртун кæндзæнæй.

нæ паддзахи финансон хелæ-дæрундзийнадæбæл, уой хæц-цæ ба Пенсион фонди равгитæ-бæл дæр. Фал...

Фал бонгитæмæ кенæ не 'ндеунцæ, кенæ ба сæмæ си ести хуарздзийнадтæ æфтуйуй, кенæ ба... Хумæтæг адæми 95 процентæмæ ба, æнæуой дæр туха-мæлттæй æ царди хабæрттæ ка аразуй, уонæмæ ба æндеунцæ æма сæбæл еудадзуг еци цур-хæги цурхунцæ аллихузон «финансон ратонæн» уæргътæ: е дин аллихузон фæдонтæ, е дин æргъти æма коммуналон лæг-гæдти тарифти ирæзт, е дин... Æма сæ нимад ба ка фæууодзæ-нæй!..

Еугæр дзубанди бонгити туххæй рацудæй, уæд, æвæдзи, зæгъун гъæуй уой дæр, æма уо-

æма еци фарстай кой цудæй, Владимир Путинæн айразмæ ок-тябри райдайæни Думи фракцити разамонгути хæццæ ци фæмбæлд адтæй, уоми дæр. Парти «Рæста-дæ Уæрæсе»-й фракций раздзæ-уæг Сергей Миронов куд баханхæ кодта, уотемæй нæ бæсти нæу-æггонд Конституцимæ гæсгæ хе-цауадæ гъæуама индексаци кæна еугур пенситæ дæр, æнæ рагъ-æвзарæнтæй. Æма Президент куд загъта, уотемæй «Хецауадæн фæдзæхстгонд æрцудæй, цæ-мæй ецирдæмæ æргом æздæхт-бæл бакосонцæ. Социалон рæ-стадæмæ гæсгæ нин ес, цæбæл бакосæн, е. Ами, æнæ уæлдай дзубандийæй, арази дæн...»

Дзиллон хабархæссæг фæ-рæзнитæ Президенти загъдмæ гæсгæ, фæдæдтонцæ игъосун кæнун, е арази ке æй косæг пен-сиесгутæн сæ пенситæ индек-саци кæнунбæл. Фал, æвæдзи, æгæр ратагъд кодтонцæ. Куд рабæрæг æй, уотемæй еци фар-ста нерæнгæ кæронмæ лухгонд не 'рцудæй. Уæдта, уотæ дæр нæмæ кæсуй, цума, е кæмæй аразгæ 'й, етæ 'й лух кæнунмæ гъавгæ дæр нæ кæнунцæ. Уотæ ба нæмæ уомæ гæсгæ кæсуй, æма дзиллон хабархæссæг фæ-рæзнити куд райгъустæй, уоте-мæй иннæ анзи æма 2022-2023 æнзти пъланон рæстæги бюд-жети уой туххæй фæрæзнитæ цæмæдæр гæсгæ нисангонд не 'рцудæнцæ. Уогæ ци нæ фæууи, æма сæ кæд ести уæлæнхасæн унаффæй радех кæниунцæ? Нæ зонæн, фал, ку зæгъун, нæ зæрдæ дардзинан, кæдимайди ба хецауадæ «фæррæдуйдæ» уомæй.

Ес еу уæхæн таурæхъ. Ху-æнхаг лæгæн æ хæрæг билæй рахаудтæй æма хъæбæр гъен-цъун кодта. Гъæубæсти 'й куд нæ балæдæрдтæнцæ, фал ин сæ бон цаи адтæй, æма ин зæрдитæ æвардтонцæ:

– Ма гъенцъун кæнæ, Хуцау бабæй дин æндæр хæрæг рат-дзæнæй...

Уæд син еци лæг зæгъуй:

– Магъа-магъа, æз ци Хуцауи зонун, е мин æнæ финддæс соми хæрæг нæ ратдзæнæй...

Аци таурæхъ нæ абониккон царди уавæртæмæ дæр рахатæн ес. Мæнæ айсонккæй ци тухстаг фарстатæ фæдбæл дзорæн, етæ адæмæн цæйбæрцæбæл ахсги-аг æнцæ, уой кæдимайди ба ба-лæдæриунцæ, гъуддæг кæмæй аразгæ 'й, етæ æма сæ ралух кæниунцæ хъиамæтгун адæми хуарзæн. Еци хабар арæзт ку 'рцæуа, уæд, хъæбæр фæдарæй уи баруагæс уæд, уомæн айдагъ материалон нæ, фал ма уодвар-нон ахедундзийнадæ дæр уод-зæнæй: дзиллæй æргомæй бару-агæс уодзæнæй, нæ бæсти нури хецаудзийнадæ сæбæл æцæ-гæйдæр ке ауодуй, сæ цардиуаги уодæнцойнæдзийнадæбæл æма райдзастдзийнадæбæл син æно-вудæй ке архайуй еугур равгитæ æма кæнæнтæй дæр. Æма е ба уодзæнæй тæккæ хуæздæр хуа-сæ, не 'хсæнадæ нерæнгæ дæр ма ци «нæзтæ» æма «гъæнд-зийнæдтæй» гъигæдард цæуй, уонæй исдзæбæх æма исцох унæн...

ÆНÆРАСТДЗИЙНАДÆ ТÆРЕГЪÆД ХÆССУЙ...

БАЛИКЪОТИ Тотраз,

историон науки доктор, профессор

МÆ АБОНИ зæгъуйнæгтæ дæр æнцæ пенсити туххæй, бæлвурддæрæй ба, нурикон пенсиесгутæй сæ нæхъæртонд-зийнæдти фудæй ма косгæ ка кæнуй, уони пенситæ индексаци-гонд ке нæ цæунцæ, уой туххæй. Мæ дзубанди ба райдæдтон нæ газети айразмæ номери. Уотæ рауадæй, æма раст гъе уæд уæ-рæсейаг мухури фæрæзнитæй беретæми дæр уой фæдбæл фæззиндтæй хецæн æрмæгу-тæ. Уомæй уой зæгъуйнаг нæ дæн, æма махмæ гæсгæ, мах фæнзгæй. Фал уотæ æмдзурд ке рауадан, е уобæл дзорæг æй, æма æнæгъæнæ Уæрæсей дæр рæстзæрдæ дзиллæ арази нæ 'нцæ, нæ пенсиесгутæ ци пен-ситæ есунцæ, уони бæрцæ дæр, уæдта, пенсиесгутæй ма косгæ ка кæнуй, уони пенситæ индексаци-гонд ке нæ цæунцæ, уобæл. Ара-зи нæ 'нцæ уомæй дæр, æма еци фарстатæ рæстади бундорбæл райаразун комкоммæ ихæсгин ка 'й, етæ ниннихмæ 'нцæ, алли рæ-уæнттæ кæнунцæ. Зæгъæн, Пен-сион фонди разамунди дзубан-дитæмæ гæсгæ, пенсиесгутæй ма косгæ ка кæнуй, уони пенситæ индексаци искæнунæн багъæуд-зæнæй 368 миллиард соми, æма уæхæн æхцатæ ба фонди нæй-йес. Æнæуой дæр, дан, фæрæз-нитæй хъæбæр кадавар æнцæ. Æма куд нæ уонцæ!.. Кæд æма еуемæй еци Пенсион фондæн æхе туххæй фæстаг рæстæгути цæйбæрцæ хъаугъай æма хо-дуйнагæнæг хабæрттæ райгъ-стæй: е дин, сæхе боцгæнæн

Идарддæр.
Райдайæн 36-аг номери.

фурберæ хæртæ, е дин æ раз-амунди æгæр дæвдтитæ... Ин-немæй – пенсиесгутæй ма косгæ ка кæнуй, уонæн сæ пенситæ индексацигонд ке нæ цæунцæ, уомæ гæсгæ сæ куст римæхсун-цæ – куд фæззæгъунцæ, улупа «къонверти» есунцæ, уомæ гæс-гæ нæдæр хъалонтæ, нæдæр си Пенсион фондмæ фæдонтæ ист нæ цæуй. Æма е ба нæ экономи-кæн комкоммæ зæран ке 'й, уой нæ лæдæруй нæ бæсти сæйраг финансист А. Силуанов?

Кæдæй лæдæруй, уæд уæ-хæн зæранхæссæг уавæр, косæг пенсиесгутæн, уæд пенси уæ улупай хæццæ фагæ 'нцæ, уæд ма цæй индексаци агоретæ, зæгъ-гæ, уайдзæфтæ кæнуни бæсти, еци уавæр исраст кæнунбæл ку батухсидæ, уæд хуæздæр нæ уидæ?

Æ фæдистæ цæйбæрцæбæл æнæбунати 'нцæ, е бæлвурд æй, пенсиесгутæн цæйбæрцæ 'нцæ сæ пенситæ, уомæй дæр, уæдта ма си косгæ ка кæнуй, уонæн сæ фулдæрей-фулдæри мизд цæй-бæрцæ 'й, уомæй дæр. Æрæги мухургонд æрцудæнцæ нæ ре-спублики социалон-экономикон уавæр 2020 анзи январь – июни куд рауадæй, уой туххæй ста-тистикон бæрæггæнæнтæ. Уо-нæмæ гæсгæ нæмæ нисангонд пенсити рæстæмбес бæрцæ ра-уадæй 13201 соми. Еу адæймаги æфтуйæгтæ ба еци рæстæги ис-сæнцæ 21144,8 соми. Æцæг уотæ ма балæдæретæ, æма адæмæн кæрæй-кæронмæ сæ еугурæмæн дæр сæ еумæйон æфтуйæгтæ уойбæрцæ рауадæнцæ – кæ-мæндæр зингæ минкыйдæр, кæмæндæр ба фулдæр.

Нур ба æркæсæн нæ бæсти хецаудзийнади тæккæ бæрзонд-дæр рауæнти бадæг чиновник-тæн сæ тæккæ бонгиндæртæй еу, «социалон рæстдзийнадæ-бæл» дзорæг министр Силуано-ви цæмæйцæронæтæмæ. Æ ес-бонади туххæй деклараций куд байамудта, уотемæй 2019 анзи «бакуста» 28 миллион соми, ес имæ зæнхи цалдæр хайи, цал-дæр урухæй-урухдæр фатери,

цæрæн хæдзари, æндæр азгъун-ститæ, хуæдтолгитæ æма æндæр транспортон фæрæзнитæ...

Нур ба рагъуди кæнайтæ, уæхæн чиновникмæ хумæтæг пенсиесгути сагъæс уодзæнæй, æви?.. Уогæ уобæл рагъуди-багъуди кæнгæ дæр ма кæнетæ. Циуавæр æнцæ æ сагъæстæ, е бæрæг æй уомæй дæр, æма æ рæстæги аци министради хъæп-пæрестæй еу е адтæй, цæмæй НДС-и бæрцæ 18 процентæмæй 20 процентей уæнгæ фæффулдæр уа, уæдта хебарæй архайæг адæймæгутæбæл (15-16 адæй-магей бæрцæ) дæр хъалон фе-дуни ихæс æрæвæрун. Етæ ба сæ фулдæр, куд зонетæ, уоте-мæй æнцæ репетиторæ, хегъуд кæнун ке бон нæй, уони гъудгæн-гутæ, сувæллонгæстæ – еузагъ-дæй, сæ фургъæуагæдзийнадæй уæхæн куститæбæл ка исарази уй, етæ.

Уой хæццæ ба аци мини-страдæ æгириддæр нæ арази кæнуй, цæмæй уæлдай бонгин ка 'й, етæ уæлдай фулдæр хъалон-тæ фæдонцæ, уæхæн фæтки тух-хæй унаффæ рахæссун туххæй фæндонбæл, уой дæр уæхæн рауонæй, гъома, дан, æхсæна-дæр æма экономикæн дæр, е зæранæй уæлдай, неци пайда æрхæсдзæнæй. Е дин комком-мæ фæлилдæ рауонæ. Абони еци уæлдай бонгиндæрти бæрцæ æй нæ адæмæн сæ еу процент – гъа, сæ бийнонти дæр ку нимайæн, уæд фондз проценти дæр фæу-уæд. Æма етæ уæлдай фулдæр хъалонтæ фæдун ку байдайуон-цæ, уæд, зæгъайтæ, еци фæткæ циуавæр зæран æрхæсдзæнæй æхсæнадæн дæр æма эконо-микæн дæр. Куд нæмæ кæсуй, уотемæй пайдайæй уæлдай æги-риддæр неци хузи зæран.

Ци æгæрон агъазиау мул-китæ (кæцитæй, нæкæси, фæх-хайгин æнцæ коррупцион æма æндæр уæхæн æдзæсгон миути фæрци) сæмæ ес, уонæй гъæугæ хъалонтæ паддзаходон къазна-мæ ку фæдонцæ, уæд, баруагæс уи уæд, хъæбæр агъазиауæй хуæрзæрдæмæ фæззиндзæнæй

нæн ба, дессагæн, цæйбæрцитæ æнцæ сæ пенситæ. Еу рæстæги уæхæн хабар рагъустæй, гъома, хумæтæг уæрæсейæгтæ уæд-дæр еу-инсæй мин сомей бæр-цæ пенсимæ ке бæллунцæ, еци рæстæг чиновниктæ ба пенсион закъонтæмæ ци барасткæнуи-нæгтæ бацæттæ кодтонцæ, уо-нæмæ гæсгæ пенсити бæрцæ гъæуама исуа 50 мин сомемæй ба 150 мин сомей уæнгæ – уой дæр еугурæмæн нæ фал сæхе-цæн, æма хъæбæр дузæрдугга æй, еци фæткæй ескæд фæх-хайгин уодзæнæнцæ хумæтæг пенсиесгутæ.

Уæдта ма хецауеуæггæнæг чиновниктæ æма аллихузон де-путаттæбæл уæлиауон пенситæ ауодундзийнади ма ес еума на-латдзийнадæ дæр – пенситæ си кæмæн цæйбæрцитæ гъæуама фист цæуа, уой ба алли регион дæр хебарæй нисан кæнуй. Æма еци «барæй» пайда кæнунæй цитæ рауайуй, уой туххæй ба мæ дзубанди иннæ хайи. Æма газет «Дигорæ» кæсетæ!..

Мæ абони дзубандий кæрон-бæттæни ба ма, пенсиесгутæй ма косгæ ка кæнуй, уони пенси-тæ индексаци кæнуни фарстамæ раздæхгæй, зæгъуйнаг дæн уой,

Пенси-есгутæй ма косгæ ка кæ-нуй, уонæн сæ пенситæ индексаци кæнуни нихмæ нæ бæсти финансу министр Антон Силуанов ке рад-зурдта, уой фæдбæл дзил-лон хабархæссæг фæрæз-нити фæззиндтæй мæнæ ауæхæн зæгъдтитæ:

– Ходуйнаг ин нæй? Æма уæд Конституци ба?

– Æфсес æстонги нæ лæдæруй...

– Пенсиесгутæ уой фу-дæй косунцæ, æма ма сæ ра-цæрун фæндуй.

Ирон театр!.. Аци загъди æ фæззиндгæй фæстæмæ æвæрд æрцудæй ахсгаг нисанеуæг, нæ национ исфæлдистади райрæзти нифсдæттæг тухæ. Е адтæй нæуæг доги цардгъон фæдог, нæуæг социалон æхсæнади идеалти сæрбæлтау æвæллайгæ тохгæнæг, нæ бæсти адæмти хæлардзийнадæ фæдаргæнæг æма æ зартæгæнæг, дуйней адæмти литератури

ХЪÆБÆЛОТИ Билар (рахæсæрдигæй æртиккаг) республики исфæлдистадон дзилли хæццæ фембæлди рæстæг.

æндтан ибæл æма нæ алли цийнæ æма маст дæр уомæн дзурдтан... Уæдта, æвæдзи, нæ сагъæстæ дæр Хуцаумæ бахæрдтæнцæ. Хуцау нин фæттæргæгæд кодта æма Хъæбæлоти Емæзай фурт Билари исæвардтонцæ обкоми фиццаг секретарæй... Исæвардтонцæ 'й æма нæ республики театри цард бонæй-бонмæ хуæздæр кæнун байдæдта. Æма айдаг театри цард нæ фæххуæздæр æй. Бавналдтонцæ нæуæг स्कюлатæ аразунмæ, горæти, уæдта гъæути дæр нæуæг заводтæ... Нæдтæ... Фидæй-фуртмæ кæмæ бæлдтан, еци над Нарæй-Рукъмæ, Дзæуæгигъæуæй-Цхинвалмæ... Иннæ уæхæн аэропорт... Фæззиндтæй фатертæ аййевади косгутæн... Ка сæ фæууодзæнæй нимад!

Фал æз Ирон театри кустон, æма 'й æргом зæгъæн, Ирон театри агъазиу æнтæститæ дæс æма инсæй анзей дæргъи баст адтæнцæ Билари номи хæццæ. Æз уотæ нæ зæгъун, æма сæ еунæгæй кодта, адтæй ин хуарз командæ — культури хъисмæт ке бæрнæхсти адтæнцæ, етæ: Битети Степан, Габпати Иван, Кучити Агубе, Узегати Солтан æма берæ æндæртæ.

Фал етæ æнхæст кодтонцæ Билари фæдзæхст. Кæрæдзæй лæдæрдтæнцæ, æма нæ куст цудæй размæ. Айдаг Мæскуй еци æнзти Ирон театр е 'сфæлдистадæ æвдиста æхсæз хатти, Ленинград — дууæ хатти, Тбилисий, Душанбей... Иннæ уæхæн аллихузон конкурстæ æма фестивалтæ Костромæй, Куйбышеви, Новороссийски.

Ирон театри ном бæсти театралон аййевади бонæй-бонмæ кадгиндæр кодта... Æхцай фæрæзнитæй зиндзийнæдтæ уæддæр адтæй, фал уæд Билар бадзоридæ нæ заводти зингæ директортæмæ æма син карзæй зæгъидæ: «Театрæн æнæ рандæуæн нæййес, Ирон театрæн фæййагъаз кæнун гъæуй». Гъема нин фенхус кодтонцæ. Еууæхæни ба Новороссийски адтæй Устур Фидибæстон тугъди темæбæл арæст спектакль фестивал. Къамис фæууидта мах спектакль «Мады фарн», æма нин Мæскуйæй фегъосун кодтонцæ, Новороссийскмæ уæ хонæн, зæгъгæ. Æркастан нæ уавæртæмæ, æма æхца фæгæ нæ рæзидтæй. Хецауадæмæ иссудан, фал еци дзамани æцæгæйдæр республики æхцай уавæр хуарз нæ адтæй æма нæ хецауадæ загъта: «Гъæйдæ, аци хатт ку нæ рандæуайтæ, уæд уи нæ рагъаст кæндзинан».

Хъæбæлой-фурт адтæй фæсарæнти, æма нæ гъаст кæмæн ракодтайанæ? Бадзурдтан Мæскумæ, æхцайæй тухст ан æма нæ цæуæн, зæгъгæ. Уæдмæ Билар фæззиндтæй... Мах имæ нæ нифс нæ бахастан, фал имæ æндæр фарстат фæдбæл æмбурд адтæй æма ку фæцæй, уæд нæ рафарста, театри ци хабæрттæ ес, зæгъгæ. Æз ин гъуддаг балæдæрун кодтон, æхца нæййес æма фестивалмæ нæ цæуæн, зæгъгæ. Билар е 'рфгутæ фелхий кодта æма мæмæ маэстгунæй дзоруй: «Е ба куд нæ цæуæн? Æгæр берæ барæ нæ есис дæжемæ?»

Уæдта телефонæй бадзурдта Министрти Совети Сæрдар Басити Олегмæ, кæд гæнæн ес, уæд ардæмæ рауайай, зæгъгæ. Дзурди бæрцæмæ Сæрдар фæззиндтæй æма 'й Билар фæрсуй: «Ирон театри гъуддæгутæ куд цæунцæ?»

Басий-фурт мæнмæ æрбакæстæй æма уотæ зæгъуй: «Мæнæ си Геуæргий бафæрсæ, е театри гъуддæгутæ мæнæй хуæздæр зонуй».

— Уой бафарстон. Театр Новороссийскмæ цæмæннæ цæуй?

— Билар, ду 'й зонис, æхца нæййес...

— Нæййес дæмæ æхца, уæд де 'фсийнæй, кенæ ба дæ синхонæй ракорæ æма театр фестивалмæ раветæ...

Дуккаг бон æхца райстан, фестивалмæ исцæугæ ан. Нæ равдист спектакль нимад æрцудæй тугъди темæбæл хуæздæртæй еуебæл.

ХУÆРЗАУОДÆГ НИН АДТÆЙ...

КУГАТИ Георг,
(1922-2005)
Уæрæсей Федераций адæмон артист

УСТУР Фидибæстон тугъди фæсте аййевади, литературæ æма науки туххæй фæззиндтæй ЦК-и цалдæр карз унаффи. Аййевади берæ уадзимистæ дæрæнгонд цудæнцæ, идейон æгъдауæй «зианхæссæг» ке адтæнцæ, уомæ гæсгæ... Нæ республикæмæ дæр бахæрдтæй еци «нез».

Нæбал нин бæзтæнцæ Абайти Васо, Мамсурати Дæбе, сауæнгæ ма Къостай уадзимистæмæ дæр æвналæнтæ кодтонцæ. Ирон театр дæр иронх нæ адтæй, еуæй-еу спектакльтæмæ «листæг» æркастæнцæ, уони хæццæ Дæбей «Æфхæрдты Хæсанæ» æма Туати Дауити «Пæсæйы фæндон» дæр...

Æригон режиссерæй косун ку райдæдтон, уæд мин баихæс кодтонцæ «Пæсæйы фæндон» нæуæгæй исæвæрун. Фембалдтæн автори хæццæ, ести социалон мотивтæ имæ бахæссæн, цæмæй пьеси медес еуминкый фæххуæздæр уа, — зæгъгæ...

НÆ ФИЦЦАГ ФЕМБÆЛДÆЙ ФÆСТÆМÆ НИН НИФСДÆТТÆГ АДТÆЙ...

Еци дзамани обкоми идеологий фарстат фæдбæл фæззиндтæй нæуæг секретарь, æ муггаг — Хъæбæлотæй, æ ном Билар. Фæрсæн кæрæдзæй æма 'й неке зонуй. Раст нæмæ цума уæларвæй æрхаудтæй, æ кой дæр ин неке фегъуста аййевадæ æма литератури косгутæй. Рæцудæй рæстæг æма нæмæ еу бон æрдзурдтонцæ обкомæй, театри разамонгутаемæ, изæри æхсæз сахаттебæл нæ æ кабинетмæ хонуй нæуæг секретарь... Мах цалдæрæмæй цæун гъудæй, уой балæдæрдтан, фал цæй хæццæ цæуæн, уомæн неци зонæн...

Раст зæгъгæй, æдас нæ адтан, нæ репертуар нин ку рафауонцæ, уомæй. Уæлдайдæр ба нæ ку бафæрсонцæ «Пæсæйы фæндон» нæуæгæй цæмæн æвæретæ, зæгъгæ, уæд ци рæуонæ искæнæн. Мæ уавæр бустæги лæгъуз адтæй... Цубурдзурдæй, изæрæй æхсæз сахаттебæл адтан обкоми, еу хатт ма бафарстан, æ ном æма æ фиди ном куд æнцæ, зæгъгæ, æма нæ бахуодтонцæ кабинетмæ... Фиццаг минуттæ цудæнцæ уæззау... Дзубанди æ уагæбæл нæ цудæй... Мæ хестæртæ загътонцæ театри репертуари туххæй. Ранимæдтонцæ классикон пьеситæ, фал «Пæсæйы фæндон»-и туххæй неци загътонцæ... Уæд нæуæгæй хецау минкый расагъæс кодта æма уотæ зæгъуй: «Æз фегъустон, «Пæсæйы фæндон» дæр нæуæгæй æвæретæ, зæгъгæ».

Мах кæрæдзæмæ бакастан æма, гæнæн ку нæбал адтæй, уæд æз загътон: «Æвзарæн. Афæстаг дзамани пьеси нихмæ дзоргутæ адтæй, фал автори хæццæ косæн æма спектакльмæ хæссæн нæуæг сценитæ, цæмæй си социалон æма фæллойни мотивтæ фæззинна...» Мæ дзурд кæронмæ нæма фæдтæн, уотæ нæ нæуæг хецау баурæдта æма мин уотæ зæгъуй: «Бахатир кæнетæ, аййевади гъуддаги сумах мæнæй фулдæр зонетæ, фал æз Кæсæги кустон, Нальчикки, æма цалдæр хатти радиойæй игъустон аци пьеси скъуддзæгтæмæ. Мæнмæ гæсгæ си ес адæймаги зæрдтагон æнкъарæнтæ, сауæдони æртæхау кæдзос уарзондзийнадæ, берæ рæсугъд ирон зартæ. Икъати Серафин си фæндурæй цæгъдуй дессаги мелодитæ, Баллати Валодя заруй лирикон зартæ... Уæхæн уадзимиси æнæмæнгæ гъæунцæ, мæнæ социалон ке хонетæ, еци мотивтæ. Æ жанр уин дæттуй уæхæн фадуæттæ. Æз уин ами унаффæгæнæг нæ дæн, фал цума уадзимистæн тухмиуæ нæ гъæуй, уотæ мæмæ кæсуй...»

Уотæ адтæй, цубурæй, нæ фиццаг фембæлд Хъæбæлоти Билари хæццæ. Еци бонæй фæстæмæ не 'уæнгти фæззиндтæй нифс, ирон пьеситæн æвæндонæй «тухмиуæ» нæбал кодтан.

Цудæнцæ бæнттæ. Нæ нæуæг хецау нæмæ цудæй ахидæй-ахиддæр. Агъаз нин кодта... Фал...

Уæдмæ ба уæхæн рæстæг ралæуд-

тæй (Хрущевæй рæстæг), æма колхозтæ, совхозтæ æма заводтæ еу кæнун байдæдтонцæ... Байдæдтонцæ, фал мах, театри косгутæ, уой æнгъæл нæ адтан æма театртæ дæр еу кæнун байдайдзæнæнцæ... Уой дæр Ирон театр Уруссаги хæццæ... Æрæмбурд кодтонцæ дууæ театрей минæвæртти, æрбадтан хецауади рази æма нин радзурдтонцæ, Ирон æма Уруссаг театртæй гъæуама исаразæн еу тухгин уруссаг-ирон театр, еу разамунди хæццæ, еу æхцай фæрæзнити хæццæ. Рæуони фарст нæ кæнунцæ, уæ фæндитæ зæгъетæ, зæгъгæ. Æма ци зæгъæн, зонæн æй, кæд фæрсгæ мах кæнунцæ, уæддæр, сæхе ци фæндуй, уой бакæндзæнæнцæ. Ирон театрей Тæбæхсаути Бало бахъур-хъур кодта: «Бавзарæн, фал куд уодзæнæй, магъа!..» Бритыйати Зариффæ æ фæндон фæккарздæр кодта, загъта, мæ зунд æй нæ ахæссуы, куд уодзæнæй, е, зæгъгæ.

«ÆХЦА» РАКОРÆ ÆМА ТЕАТР ФЕСТИВАЛЬМÆ РАВЕТÆ!..»

Æз еци дзамани директорæй дæр кустон æма режиссерæй дæр. Бадун. Неци дзорун. Кæсун æма хецауади хæццæ Хъæбæлой-фурт нæй, мæ зæрдæ куддæр фæккъæпп кодта. Не 'мбурд кæронмæ æрхæрдтæй, фал ма æрæгиау мæн дæр исистун кодтонцæ, дæ фæндон, дан, ду дæр зæгъæ. Гæнæн нæбал адтæй æма загътон, аци унаффæ рæдуд æй, дууæ театри дууæ æвзагæбæл дзорунцæ, дууæ театрей исфæлдистадон нæдтæ еу нæ 'нцæ, зæгъгæ, æма мæ уайтæкки баурæдтонцæ, исбадæ, зæгъгæ.

Æз не 'сбадтæн, мæ гъуди никки фæббæлвурддæр кодтон, уæдта исбадтæн. Хецауади зæрдæмæ театри минæвæртти рахаст нæ фæццудæй...

Уæдмæ рабæрæг æй, аци гъуддагæн Билар ке неци зудта, фæрсгæ дæр æй нæ бакодтонцæ. Нæ хуæргæнæг ин сæ ку радзурдта, уæд Хъæбæлой-фурт, нæ аййевæдæн «тухмиуæ» ка кодта, уонæн уæхæн миутæ бакодта, уæхæн... Хъæбæр карз дзубанди рауадæй хецауади 'хсæн, æма нæ Билар исфæлдистадон фидбилизæй фæййервæзун кодта.

Еци бонæй фæстæмæ Хъæбæлоти Билар иссæй нæ сæрбæлдзорæг, бауу-

«КУД ГЪУДАЙ УОТÆ МИН ДЕЙ НАЕ ЗАГЪТА!..»

Мæскуй цал хатти адтан театри хæццæ, уал хатти Хъæбæлой-фурт кенæ æхуæдæг фæззинидæ, кенæ хецауадæй еске адтæй нæ хæццæ... Спектакль ма ку цауидæ, уæд хецауади бæрзонд косгутаей æ хæццæ еске æрбахонидæ...

Гъуди ма 'й кæнун, дууæ хатти Плити Исси хæццæ дæр адтæнцæ. Еууæхæни ба «Малый театр»-и æртæ къуæрей кустан, æма зали адæмæй къохбагæнæн нæ уидæ. Еу изæр нæмæ фæззиндтæй Билар Уæрæсей Федераций Министрти Совети Сæрдар, Политбюрой иуонг Геннадий Воронови хæццæ. Бадтæнцæ разæй, уæдта, спектакль ку фæцæй, уæд си еуминкый рабадтæй. Воронов раппæлдтæй нæ аййевæдæй. Адтæй си цалдæр седти, уæдта Билар Воронови рази райдæдта Иристони фарстатæ æвæрун. Воронов – еу хатт гиримæ раздахта, фал юмор, ке зæгъун æй гъæуй, махонмæ фулдæр адтæй.

Æз бадтæн сабур, лæггадæ син кодтон финги уæлгъос æма мæ Билар устур деси бафтудта бæрзонд хецауи хæццæ æ дæсни дзубандийæй. Ци ахсигæ фарстатæбæл дзурдтонцæ, етæ айдагъ Иристонмæ нæ хаудтæнцæ, фал æнæгъæнæ бæстæмæ дæр, æма сæ Билар куд бæлвурд дзурдта, уомæн Воронов бæлвурд дзуап раттун нæ бафæразта. Хатгай истгæ дæр искæниуонцæ. Воронов адтæй дууæ метрей бæрзæндæн. Билар ба – ниллæг. Фал ку исистадæнцæ, уæд мæмæ уотæ фæккастæй, цума Билар хецауæй берæ бæрзонддæр фæцæй... Еци изæр уæлдай сæрустур адтæн, нæ Иристони сæргъи уæхæн курухон, арфиаг лæг ке лæууй, уомæй...

Билар ахид цудæй Ирон театри спектакльтæмæ. Уæдта иннæ театртæмæ, ансамбльтæмæ, филармоний концерттæмæ. Нæ аййевæди æ зæрдæмæ ци цудæй, уонæй æппæлдтæй. Еуæй-еу хатт спектакли фæсте байзайдæ актерти, режиссерти хæццæ æма син райарфæ кæнидæ. Фелпайуйнæгтæ дæр имæ куд нæ уидæ, фал сæ уотæ дзоридæ, цæмæй сæ еске æфхуæрди хузи ма балæдæра. Ахид æ медбилти баходидæ æма зæгъидæ: «Уотæ мæмæ кæсуй, цума...» Гъема еци «цумай» адтæй хъæбæр ахсигæ фелпайуйнæгтæ. Театри косгутаей алке дæр зудта. Зудта, ка ни куд цæруй, циуавæр фатери, цæйбæрцæ æй æ мизд...

Фатерти фарста уæддæр хиццаг нæ адтæй, фал гæнæн ку уидæ, уæд театрти косгутаей райсиуонцæ фатертæ. Еу дзамани Ирон театр райста цалдæр фатери, фал нин не 'сфæгæ 'нцæ. Еци дзамани Уртати Верæ æ тæккæ исфæлдистади тæмæни адтæй, цæргæ ба кодта зæронд кæлæдæдзæг хæдзари æ сæйгæ мади хæццæ. Æз мæхе бахадтон Билармæ, Верæн ести хузи фатер, зæгъгæ. Фал мæ кæронмæ дзорун нæ бауагъта: фæгæ бал уин æнцæ.

Мæйæ дæр нæ рацудæй, уотæ мæмæ фæддзурдта æма мæ фæрсуй:

– Дæ актрисæ Уртати Верæ циуавæр фатери цæруй?

Æз ин радзурдтон, зæронд æрдæги-хæлд хæдзари цæруй, зæгъгæ.

Айразмæ дæр дин æй ку загътон...

– Куд гъудæй, уотæ мин æй нæ загътай! Машини фæццæун, кæсун æма нæ актрисити хуæздæртæй еу рацудæй цидæр зæронд хæдзарæй. Æндегæй бакæсгæй, бæрæг нæй, цæрæн хæдзарæ 'й, æви кæркдонæ... Е ци 'й? Ду ба дæхе ни гъгъос кодтай. Мæн фæфудгин кодта, фал мин уæддæр æхцæуæн адтæй. Цалдæр боней фæсте Верæ райста нæуæг фатер. Аци дæнцæн уомæн æрхастон, æма нин нæ царди уавæртæмæ æ гъос хъæбæр дардта.

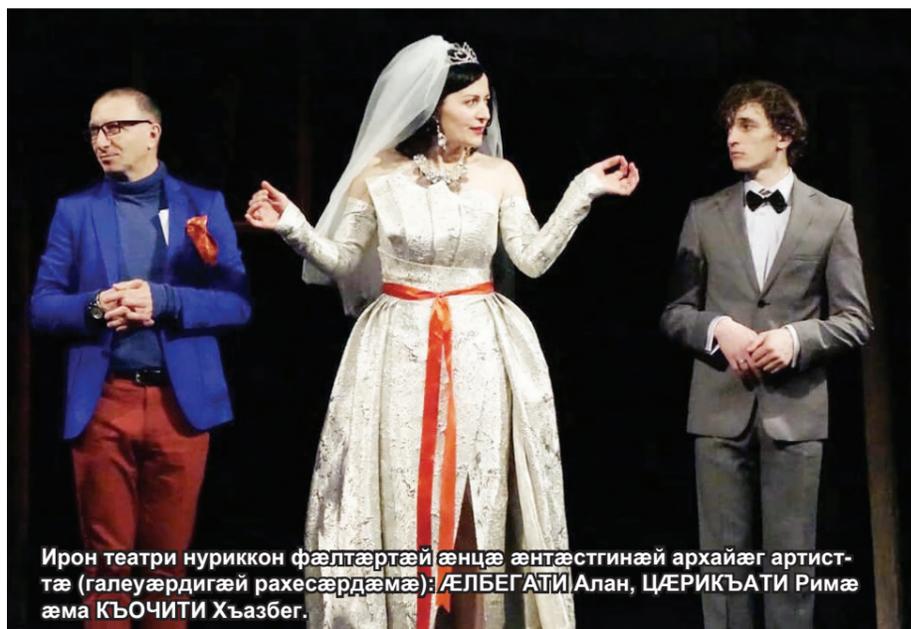
Ирон адæми номдзуд артист Тæбæх-

саути Бало ку рамардæй, уæд театрмæ нæ, фæзæмæ дæр æрбацæуæн нæ адтæй. Ири дзиллæ фæстаг лæггадæ кодтонцæ сæ уарзон актерæн. Уæдта айдагъ ирæнттæ æма горæти цæргутæ нæ, делегитæ æрбацудæнцæ синхон республикитæй – Цæцæнæй, Кæсæгæй, Дагестанæй... Мæнмæ гæсгæ, Къоста æма Исси фæсте уæхæн цити хæццæ неке ма байвардтонцæ. Балой кирæ Ирон театрай сауæнгæ Иригъæумæ фæсевад фæххастонцæ сæ къохтæбæл.

Уотæ мæмæ кастæй, цума, Иристони деденæгæй ци адтæй, уони еугурæйдæр ардæмæ æрбахастонцæ. Балой мæрдон над Ирон театрай, Сабурдзийнади проспектабæл сауæнгæ Ирон аргъауæнмæ адтæй деденгутаей æхгæд. Билар дæр цудæй нæ хæццæ, иннæ хецауадæ æма иуазгутаей хæццæ. Зиан ку бафснайдтонцæ, уæд синхон иуазгутаей нæхе фæсевади къуари хæццæ Билар фæххуда горæтгæрон резиденцимæ.

Билар берæ уарзта Балой. Æ алли исфæлдистадон кустан дæр ин кодта устур аргъ. Фæстаг æнзти е 'нæнездзийнадæ ку фæллæгъудæр æй, уæд æй Иристонæй Мæскумæ ци нæ дохтиртæн фæууинун кодта, уæхæн нæ байзадæй. Сæйгæфæрсæг имæ æ хæдзарæмæ дæр цудæй. Гъуди ма кæнун, фæстаг хатт Ленинградмæ ку цудан ирон культури бонтæмæ, уæд си гъæуама «Отелло» дæр равидстайанæ.

Балойæн æй ку загътан, уæд æрмæтгæ æй æма бахъур-хъур кодта: «Мæнæй ма цæй Отелло ес, мæнæ мæ къæхтæбæл туххæй ку цæун». Æз еци хабар ракодтон Биларæн. Е дзæвгарæ расагъæс кодта, уæдта уотæ зæгъуй: «Æнæ Отелло» нæ равидстæнæ фæррæстмæ уодзæнæй. Æз дохтиртæй ракордзæнæн, кæд æй минкый фæррæвдзæдæр кæниуонцæ». Æма уотæ рауадæй. Бало дохтирти фæрци фæссæрæндæр æй æма Ленингради рагъазта Отеллой роли. Куд æй рагъазта, уобæл сæрмагонд статья финсун гъæуй, фал Ленингради æнæгъæнæ къуæре æндæр нецæй кой кодтонцæ. Театралон критиктæ æмхузонæй загътонцæ, газети дæр æй ниффинстонцæ, Бало аци роль айдагъ нæ бæсти нæ, фал дуйней театрти дæр тæккæ хуæздæр ка рагъазта, уонæй еу ке æй. Ке зæгъун æй гъæуй, Билар си адтæй сæрустур. Раст цума æхе сæрмагонд æнтæстдзийнадæ адтæй, уотæ æхцæуæн ин адтæй...

Ирон театри нуриккон фæлтæртæй æнцæ æнтæстгинæй архайæг артисттæ (галеуæрдигæй рахесæрдæмæ): ÆЛБЕГ АТИ Алан, ЦÆРИКЪАТИ Римæ æма КЪОЧИТИ Хъазбег.

ХЪÆБÆЛОТИ БИЛАР – НАЕ ЗУНДГИНДÆР ÆМА КУРУХОНДÆР ЛÆГТÆЙ ЕУ!..

Балойæн æ номерæн мадзали дзоргæй, Билар ци дессаги рæсугъд гъудитæ загъта, етæ, гъулæггагæн финст некад некеми æрцудæнцæ. Æ дзубанди адтæй цубур, фал æцæгæйдæр номдзуд артисти аккаг. Уæдта æ дзубандий айдагъ нæхе артисти кой нæ кодта, нæ иуазгутаей ци республикитæй адтæнцæ, уони туххæй дæр загъта берæ зæрдæмæдзæуæг зæгъуйнæгтæ, уæлдайдæр ба Кæсæгæй. Кæсгæнтти хæццæ дзурдта сæхе æвзагбæл. Е син хъæбæр æхцæуæн адтæй. Сæхуæдтæ нин куд загътонцæ, уотемæй Билар кæсгон æвзаг зудта хъæбæр хуарз.

Еци фингæбæл махмæ нæ еугуремæ дæр уотæ кастæй, цума нæ хестæр обком секретарь нæй, фал аййевæди устур дæсни адæймаг. Фæббадтан, æвæдзи, дууæ сахаттæй бæрцæ, фал, рæстæг куд райевгъудæй, уой лæдæргæ дæр неке бакодта. Иуазгутаей дæр, мах нæхуæдтæ дæр дестæгæнгæй Билармæ игъустан.

Фæстагмæ нин бакастæй скъуддзæгтæ Гетей «Фауст»-æй. Кастæй уруссагау, сабур, арф æнкъарæнти хæццæ. Автор гъудий акценттæ уотæ бæлвурд æвардта, æма нæмæ, мæнмæ гæсгæ, автор иннæ дуйнейæй ку игъустайдæ, уæддæр имæ неци фау æрхастайдæ. Фингæй ку иси-

стадан æма тургæмæ ку рахизтан, уæд мæмæ нæ иуазгутаей алкедæр æрбацæуидæ æма мин зæгъидæ: ци хъал айтæ, аййевæди косгутаей, уæхæн разамонæг кæмæн ес. Ке зæгъун æй гъæуй, мах дæр си сæрустур куд нæ адтайанæ...

Билари туххæй берæ дзорæн ес. Дæс æма инсæй анзи фæккуста республики разамонæгæй. Берæ ин бантæстæй. Уал анземæ ин фæззиндтæй берæ лимæнтæ, æ кустан ин æцæг аргъ ка кодта, уæхæнттæ. Уæдта айдагъ Иристони нæ, фал æнæгъæнæ Цæдеси дæр. Уой рæстæги куд дзæбæх цардан иннæ адæмти хæццæ! Адтæй ин знæгтæ дæр, æ нихмæ ка тох кодта, уæхæнттæ, фал уони нимæдзæ адтæй минкый. Уотæ ку зæгъæн, æма, Билар æ кусти даргъ надбæл æнæ рæдуд адтæй, уæд е раст нæ уодзæнæй. Царди уотæ нæ фæууй. Еухатт ин рагъаст кодтон, зæгъун мæ Ирон театри разамонæгæй ку исæвардтай, уæд мин берæ знæгтæ фæззиндтæй. Е бахудтæй æма мин уотæ зæгъуй: «Разамонæги гъуддаг фидæй-фуртмæ уотæ адтæй æма уотæ уодзæнæй. Æнæ знаг разамонæг цæй разамонæг æй!» Мæ зæрдæбæл бадардтон еци дзурдтæ.

Иристони лæгтæй адæмæн фулдæр ка балæггадæ кодта, уонæй еу адтæй Хъæбæлоти Билар, нæ зундгиндæр æма курухондæр лæгтæй еу...

1997 анз.

Ирон театран академион ном лæвæрд ке æрцудæй, уой фæдбæл Мæскумæ исфæлдистадон балций архайпуги къуар (галеуæрдигæй рахесæрдæмæ): Уæрæсей Федераций æскъуæлтх артист БАЛЛАТИ Валодя, партий обкоми бæрнон косæг ДЗАМПАТИ Маирбег, театри директори хуæдæйивæг ГУТЪИАТИ Дудик, Уæрæсей адæмон артист ИКЪАТИ Маирбег. Къарæ истæй нæ редакцион архивæй.

АДТÆЙ УÆХÆН ХУТОР ЛЕСКЕНИ

Рæстæг цæуы, фæлтæртæ фæлтæрти æйвæуицæ æма нæ вæгъуд царди, нæ устур историй берæ хабæрттæ иронхуати райзайуицæ. Хестæртæй дæр сæ беретæ бæлвурд ку нæбал фæззонунцæ, уæд ма кæстæртæй ба ци агорæн... Зонун ба сæ гъæуы сæ еугурей дæр, ахсгаг æй æви нæй, уомæ нæ кæсгæй, уомæн æма етæ еумæ райсгæй æнцæ нæ уодварни хæзнати бундор. Бундорæн еунæг дор дæр ку нæ фагæ кæна, уæд фæдар нæ лæудзæнæй, кæлгæ кæнуй. Уомæ гæсгæ журнал «Литературная Осетия» – 'и зундгонд æхсæнадон архайæг, Цæгат Иристони советон хецаудзийнадæ æрфæдар кæнунуи гъуддæги активон архайæг Дзатцети Аслæнгæрийи уац «В благодарной памяти людской» ку бакастан, уæд нæмæ хумæтæги нæ фæззиндтæй фæндæ уой нæ газети рамухур кæнун. Хъæбæрдæр ба уомæ гæсгæ, æма Аслæнгæрийи ци хабæртти туххæй финсуй, уони абони сауæнгæ Лескенæн æхеми цæрæг адæм дæр сæ фулдæр бæлвурдæй нæ зонунцæ. Æцæг нæмæ ес еу курдиадæ нæ газеткæсгутæмæ: Аслæнгæрийи имисуйнæгтæбæл ести бафтауынаг кæд ес, уæд нæмæ ниффинсетæ.

бæ адтæнцæ фулдæр ахургонд адæм алли адæмихæттæй; Хабаров, дохтир Мæскуйæй; Басити Миха, Цъæйи цæрæг; Кузьменко, агроном Полтавæй; Даддани, юрист Тифлисæй; дууæ немугаг æнсувæри Михаил æма Альфред, гъæуон хæдзаради аллихузон специалисттæ Георгиевскæй æма æндæртæ. Сæ хутор ба исхурдонцæ Л. Н. Толстойи номæй, æ исхурдондæн аргъæнæг ке адтæнцæ, уомæ гæсгæ.

Æрбунæттон æнцæ, аразтонцæ бæлæстæ, халсартæ, дардтонцæ фонс æма мудибиндзæтæ. Хутори цæргутæ еу кодта айдаг ахургонддзийнадæ нæ, фал ма адæмуарзондзийнадæ, цæйдæрбæрцæ дæр сæ æнгизтæй рохситаугутæ исхонун дæр.

Лескени адæми æнахургонддзийнадæ уингæй, Басити Михал æма Дадданий разæнгарддзийнади фæрци хутори цæргутæ исфæндæ кодтонцæ уолæфгæ бæнтти – майрæнбони – адæми 'хсæн культурон-рохситауæн куст кæнун. Дохтир Хабаров зилдæй сæйгитæбæл хæдзаргай, кастæй син лекцитæ санитарон æгъдæутти туххæй.

Зæгъун гъæуы уой дæр, æма ами ци парахат æрдзон аразæн æрмæг адтæй – æргъæ, зменсæ, к'ириæ – уонæй лескейнагтæ нæ пайда кодтонцæ. Нæ сугътонцæ агори, гъосин, нæ фастонцæ гъæдæ (сæхемæ ба адтæй æртæ хирхфадæни). Цардæнцæ сахъари уомæл зæнхбун хæдзæртти, кæцити сæртæ адтæнцæ гъæмпæй æмбæрт. Хабаров син еу æма дууæ хатти нæ зæгъидæ уой туххæй:

– Цалинмæ уæ цæрæнуæттæ гъæугæ уагæбæл нæ исаразайтæ, уалинмæ уин незтæй тæссаг уодзæнæй уæхецæн дæр æма уæ сувæллæнттæн дæр. Уæ алливарс ес, цидæр уæ гъæуы хузонон цæрæнуæттæ аразунæн, етæ, айдагъдæр уæ гъæуы еумæйагæй райдайун. Уæ хъиамæт дзæгъæли нæ уодзæнæй.

Лæмбунæг син дзурдта сæ хуæрди туххæй дæр. Хабаров хуарз зудта бунæттон адæми иуазæгуарзондзийнадæ (ци хуæздæр – уой иуазæгæн), фал син дзурдта, уæхе дæр ма иронх кæнетæ, зæгъгæ. Сæйгитæ кæмæ уидæ, уонæн ба дарун кодта сæгътæ, цæмæй етæ ниуазтайуонцæ сæгъи æхсир, рæугути незæй

ка садæй, уонæн ба ниуазун кодта месин. Агроном Кузьменко ба, зæнхитæ ке нæ фагæ кодта, уой туххæй никкæрдун кодта гъæуи алфамбулайти ци æнæгъæугæ к'отæртæ ирæзтæй уони, æма син сæ бунати ба картоф нийаразун.

Амудта син, циуавæр муггæгутæ аразгæ æнцæ, куд зелун гъæуы картофмæ æма 'й куд æма кæд æфснайун гъæуы, уони.

– Картоф дуккаг дзол æй, – зæгъидæ Кузьменко. – Багъæуаги æй байвæун æнгъезуй мæнæуи инсадбæл æма кæрдзени бæсти дзол хуæрдзйнайтæ.

Агроном Кузьменко гъæуккæгти хæццæ ку дзоридæ, уæд æ хæццæ уидæ еци Басити Миха, кæци адæми хæццæ æнцонтæй райеридæ еу æвзаг. Тагъд рæстæги хутори адæми амундтитæй пайдагæнгæй, лескейнагтæн сæ бæркад фулдæр кæнун райдæдта, фал хъæбæрдæр ба лескейнагтæ арази адтæнцæ Миха æма Дадданийæй сувæллæнтти æргом ахурадæмæ ке раздахтонцæ, уомæй. 1913 анзи январь гъæуон сходи дзубанди цудæй округи æма облæсти хецауади исарази кæнун, цæмæй Лескени еумæйаг ахурадон скъола игонгонд æрцæуа. Михал æма Даддани рандæнцæ Дзæуæгигъæумæ сходи протоколи хæццæ. Берæ к'æхк'уæрæнти фæсте сæ курдиадæ æнхæстгонд æрцудæй æма еци анз скъола райгон æй. Лескени ма гъуди кæнунцæ æнсувæртæ Михаил æма Альфреди. Деникини æфсад Терки облæст ку байахæстонцæ, уæд Лескен æмæ Дæргъæвси 'хсæн архайдта партизанти устур к'уар, кæци тох кодта адæми 'знæгти нихмæ. Еци к'уари архайдтонцæ Альфред æма Михаил дæр. 1919 анзи апрæли бæгъатæртæй фæммард æй Альфред, 1920 анзи мартъий ба Нальчикмæ хæстæг фæммард æй е 'нсувæр Михаил.

Уæдæй нурмæ берæ рæстæг рацудæй. Хутори цæргутæй уотæ берæ ка байархайдта, лескейнагтæн сæ царди уавæртæ фæххуæздæр кæнунбæл, уонæй æгас некебал æй. Фал сæ хуарз гъуддæгутæ ба иронх нæ 'нцæ лескейнагтæй æма си алкæддæр арази уодзæнæнцæ.

ДЗАТЦЕТИ Аслæнгæрий,
1987 анз.

ТОЛСТОЙИ ГЪУДИТÆ

Теуайæн судзийни цъаси рæхезун æнцондæр æй, гъæздугæн Хуцауи дуйнемæ бахаунæй. Нæ Ервæзунгæнæги аци гъудитæ æнцæ æверхъау раст.

Адæймаг цалинмæ мæлæтæй тæрса, уæдмæ æ к'охи некæд неци бафтуйдзæнæй. Мæлæтæй ка нæ тæрса, уомæ ба алцидæр уодзæнæй.

Цæрæ Хуцауи агоргæй, æма уæд æнæ Хуцауæй нæ цæрдзæнæ.

Адæймагæн сахаруи сæдæ анзи дæр æ бон фæцæрун æй, фал уæддæр нæ балæдæрдзæнæй, раги ке бамбудæй, уой. Æхемæ лæмбунæг æркæсунмæ 'й нæ евдæлпуй, æдзохдæр гогозелæ кæнуй.

Цалинмæ базарæнгутæ ковæндонæй æрвист не 'рцæуонцæ, уæдмæ айвæади ковæндонæн ковæндонæ исхонæн нæ уодзæнæй. Фæдæни айвæадæ сæ фæндæдуар кæндзæнæй.

Цагъарæй разæгъди лæг некæд рауайдзæнæй, уомæн æма разæгъди лæг, зæгъгæ, еци дзубанди цагъар æхердигонау лæдæруй.

Æ царди кæронмæ ка фæцæйхъæртуй, етæ едзун райдайунцæ, кæддæр ци байтудтонцæ, уомæй байзайгæ æфсертæ.

Кæд дæмæ уотæ кæсуй, кадæр дæ рази фудгин уой, уæд ин ниххатир кæнæ æма 'й феронх кæнæ. Махæн æфхуæруни барæ нæйæс. Æма балæдæрдзæнæ, хатир кæнун амонд ке æй, уой.

Дуйнебæл ес айдагъдæр еунæг æнæгурусхаг амонд – æндæрей сæрбæлтау цæрун.

Идеал æй надæмонæг стъалу. Æнæ уомæй нæйæс фæдар к'æхдзæфтæ кæнæн. Æнæ фæдар к'æхдзæфтæ кæнæ 'й ба цард нæйæс.

Кæцифæнди адæймаг дæр цийфæнди фудгин, фудгæнагæ, æнахургонд, зундцох ку уа, цийфæнди цъаммар æма æнæсæрфат миутæ ку кæна, уæддæр æхе æнæмæнгæ нимайуй растбæл.

Рæстдзийнадæ рартасунæн æма балæдæрунæн тæккæ сæйрагдæр цæлхдор мæнгарддзийнадæ нæй, фал, рæстдзийнади хузи ка бацæуы, еци сайд мууæ.

Адæм ахуради сæйраг хай скъолайæй нæ райсунцæ, фал цардæй.

Номдзуд Александр СУВОРОВИ райгурдбæл 24 ноябри исæнхæст æй 290 анзи. Уой фæдбæл æрмæгутæ ке мухур кæнæн, уомæ гæсгæ, ка 'й зонуй, кадæртæ зæгъдзæнæнцæ, гъома, еци лæг, кæд дессаги æскъуæлхтгин æй, уæддæр махмæ ба ци барæ даруй. Æма нæ дзуапп уæхæн æй. Еуемæй, нæ Фидибæсти сæрбæлтау ци берæ арфиаг гъуддæгутæй фæскъуæлхтæй айдагъ уонæмæ гæсгæ дæр имисуйнаг æй. Иннемæй, уэрэсейаг æфсæдти сæргъи архайдта Кавкази зæнхæбæл уэрэсейаг æфсади тугъдон гъуддæгути дæр. Раст зæгъгæй, уой туххæй ин кавказаг адæмтæй кæцидæрти ахургæндтæ æма политиктæй кадæртæ фулдæр æ фудкойтæ кæнунцæ. Фал етæ дæр, æвæдзи, исарази уодзæнæнцæ, Суворов искурдиадæгин айдагъ æфсæддон гъуддæгути нæ адтæй, фал ма æнæуой царди дæр, адтæй дессаги дзурдарæхст адæймаг. Уомæн æвдесæн, мæнæ дæлдæр ци цаути койгонд цæуй, етæ дæр.

ТУГЪДОН ГЪУДДÆГУТИ – НОМДЗУД, ЦЪУХИ УАГÆЙ – ДЗУРДАРÆХСТ!..

ГЪАСТ

Еу афицери уосæ æ лæгбæл Суворовмæ багъаст кодта:

– Мæ сæрихецау мæ еудадзугдæр æфхуæргæ кæнуй.

– Е мæн гъуддаг нæй, – дзуапп ин равардта Суворов.

– Гъо, фал дæ фæсауонмæ дæ фудкой дæр фæккæнуй.

– Е ба дæу гъуддаг нæй, хуарз уосæ.

ОРДЕНТИ УÆЗÆ

Суворов официалон хундтитæмæ ку цæуидæ, уæд æ ордентæ еугурейдæр æ реубæл бакæнидæ. Еууæхæни бабæй æй паддзахи галауанмæ байагурдтонцæ. Паддзахи æмдзæуинтти уоститæ цалдæремæй æ размæ бацудæнцæ æма ин сæ еу тæрегъæдгæнгæй ку зæгъидæ:

– Александр Васильевич! Уæхæн къæсхур уогæй уойбæрцæ уæргътæ куд фæразис? Уæззау дин нæ 'нцæ?

– Уæхæн уæззау æнцæ уæхæн, æма сæ уæ лæгтæй еу дæр не 'сфæраздзæнæй! – дзуапп равардта Суворов.

ÆНАРАЗИ АДÆЙМÆГУТИ ТУХХÆЙ

Еу хатт Суворовæн арази си ка нæ адтæй, уæхæн адæймаги кой кодтонцæ. Суворов дæр загъта:

– Ес уæхæн адæмихатт, æма син хуарз ка ракæнуй, е се 'знаг фестуй, уомæн æма уой хузæн исун æ бон нæ фæууй. Арв дæр зæнхæн устур хуæрзти бацæуй – æ хорæй æй батавуи, æ уаруни æртæхтæ ин цæрæн хуасæ фестунцæ. Зæнхæ ба ин цæмæй бафедуй æ дзæбæхтæ? Ругæй!..

ТÆССАГ ЗНАГ

Еууæхæни Суворов фæдзæдзурдта, æ цъухбæл хуæцун ка нæ зудта, уæхæн афицермæ.

– Еу тæссаг знаг дин ес, – загъта Суворов, цума ин устур сосæггаг хабар игъосун кодта, еци хузи. – Гъема дин дæ раз-

мæ устур цæлхдортæ æвæруй, еудадзуг дæ хъор кæнуй.

Афицер берæ фæссагъæстæ кодта, фал циуавæр знагбæл цæуй дзубанди, уой балæдæрун æ бон не 'ссæй. Уæд Суворов æ къахифийтæбæл уæд еу къæразгæмæ бацæуидæ, уæд иннемæ. Фæйнердæмæ фегъуститæ кодта, уæдта афицермæ дæр уотæ гъузгæ æхе байста, æ фарсмæ æрлæудтæй æма ин æ гъоси дзоруй:

– Де 'взаг раласай! Мæнæ! Мæнæ айæ æй дæ цифуддæр знаг!..

Суворов дзубанди кодта Уэрэсей фæсарæйнаг гъуддæгути министр Ростопчини хæццæ. Министр æгæр дзурдмондаг разиндтæй, Суворов си истухстæй æма уасæнги уаст никкодта. Ростопчин æваст фæккуддæр æй, фæгъгъос æй. Уæд ин Суворов уотæ:

– Неци кæнуй, мæн уавæри ку уисæ, уæд ду ба ма хъуæдат кæнун дæр райдайисæ!..

КОЗБАУГÆНÆГИ КУСТ

Сеухари рæстæг еу фæсарæйнаг инæлар Суворовæн цæстæмæ миутæ кæнунæй не 'нцæдæй. Еугурдæр си истухстæнцæ. Исистунмæ куд гъавтонцæ, уотæ ма фингæмæ рахастонцæ, æгæр ка расугъдæй, уæхæн цихтгун. Хуæрун си неке бакумдта. Суворов си еу карст исиста æма загъта:

– Козбаугæнæги куст æнцонтæй нæй. Цихтгун фицун æма козбау кæнун еухузон æнцæ: къеребæл алцидæр гъæуама бæрцæй уа, уæдта фицгæ-фицун дæр имæ гъос дарун гъæуй, кенæ ба басодздæнæй. Мæхе хуæруйнагæнæг Мишкæн си æмбал нæйис – цæстæмæ миутæ кæнунмæ æгириддæр нæ арæхсуй.

ÆГЪДАУ – ГЪУДДАГИ РАХУÆЦÆН

Суворов æфсади исæвардта фæдар æгъдау æма е 'мцæдесонтæй дæр уой

агурдта. Гъема ин е 'мцæдесонтæй еу, австриаг æфсади командæгæнæг инæлар Мелас гъаст кодта, æфсæддонти зæрдæмæ, дан, нæ цæуй уæхæн карз æгъдау.

Суворов ин равардта дзуапп:

– Гъуди дæр сæ ма кæнæ!.. Испаний паддзах Филиппæн, цæмæй æ адæмбæл рунæ ма бафтудайдæ, уой туххæй бардзурд равардта, цæмæй Мадриди медæгæ цидæриддæр бугъæ æма хъилма ес, уони уордигæй æнæгъæнæй дæр раласонцæ. Сахари адæм исмæстгун æнцæ, æма уæд паддзах загъта: «Атæ, æртайгæ ке фæккæнунцæ, æма сæ цъæхахстæй ка байдзæг кæнуй дуйне, уæхæн сабийтæй уæлдай нæ 'нцæ. Фал сæ ку ниртайунцæ, уæдта адгинæй фæффунаы кæнунцæ!..»

МУЗЫКИ ХÆЦЦÆ

Еу инæлар Суворовæн æ зæрдæ ралæхæнуни фæндæй ку зæгъидæ, нæ музыкантти нимæдзæ, дан, фæмминкыйдæр кæнæн, æфсадбæл ба, дан, бафтауæн.

– Нæ!.. – еци цæхгæрæй загъта фельдмаршæл. – Музыкæ гъæугæ кæнуй, пайда æй: æфсæддонти зæрдæ си барохс уй, æ къахдзæф ин фæффефардæр, фæрразæнгарддæр кæнуй. Музыкæмæ игъосгæй тугъди нæ нифсбæл бафтуйуй. Зæронд лæг мæлæти дзæмбутагæ æхе багæлдзуй, биццеу æ билтæй хъумуз расæрфуй æма зæронди фæсте рандæуй. Музыки фæрци, æфсад ци адтæй, дууæ-æртæ уæхæни фестуй! Æз Измаили фæдар музика хæццæ байстон!..

«ÆГÆР ХЪАЗАРБÆЛ МИН НИЛЛÆУДТÆЙ СУВОРОВ!..»

Къниаз Потемкин ниццæггаг æй Суворовбæл, цæмæй æй е сæхемæ бахудтайдæ æма 'й фæххинцтайдæ. Суворов си аллихузон ходæги дзубандитæй æхе тиллеф кодта, фал, адтæй нæ адтæй, уæддæр ин æхемæ хонгæ рауадæй, уой дæр æ берæнимæдзон фæсдзæуинтти хæццæ.

Суворов фæдзæдзурдта хуæрзарæхст метрдотель (æлдæрон хæдзари хæдзарæди фæткæдар) Матонемæ, кæци куста къниаз Потемкинмæ, æма ин баихæс кодта фургъæздуг фингæ бацæттæ кæнун, æхцабæл æгириддæр нæ ауæрдгæй. Æхецæн ба ин гъæуама æрцæттæ кодтайдæ цидæр къапеккити аргъ мархуайаг дууæ хуæруйнаги.

Фингæ, æцæгæйдæр, заманай хæппол рауадæй æма деси бафтудта Потемкинæн сауæнгæ æхе дæр ма. Еу иннемæй хъазардæр сæнтæ, экзотикон хуæруйнагтæ, гъæцæнтæ, хуæрзæсугъд адгийнæгтæ... Суворов æхуæдæг, нæфæразгæ дæн, зæгъгæ, исрæуонæ кæнгæй си еци хæппол хуæруйнагтæй еунæгемæ дæр нæ бавналдта, æма æнæгъæнæ изæр «мийнасæ» кодта æ мархуайаг хуæруйнагтæй.

Иннæ бон, метрдотель Суворовмæ хъæбæр устур хигъди гæгъæди ку æрбахаста, уæд бафиста, ци хуæруйнагтæ хуардта, айдагъдæр уонæбæл æма хигъди гæгъæдибæл æндæр неци бахуардтон, зæгъгæ, бафинсгæй, рарвиста 'й Потемкинмæ. Потемкин уайсахат бафиста ци гъудæй, уой, фал загъта:

– Æгæр хъазарбæл мин ниллæудтæй Суворов!..

АТАКИ

Еу хатт Суворов гусарти полкмæ бацудæй. Еу æригон гусар æ лолæ думдта æма тамакуй хъуæцæ æ сæрмæ цæгтæ-цæгтæй накæ кодта. Еци «кусти» уотæ арф ранигъулдæй, æма командæгæнæги æрбацуд не 'рæстæфтæй. Е 'мбæлттæ имæ исдзорунмæ гъавтонцæ, фал сæ Суворов нæ бауагъта, сабургай син загъта:

– Ма 'й хъор кæнетæ... Уомæн нуртæккæ æ цæститæбæл ци гъазуй, уой зонетæ? Цума æ полк дзармадзанти хъуæци ранигъулдæй, æхуæдæг ба цума разæй атаки фæттæхуй.

ФÆСТАГ ФÆДЗÆХСТ

Суворов мæлæти къахбæл ку ниллæудтæй, раст еци рæстæг имæ бабæрæг кæнунмæ æрбацудæй æ хуæрифурти лæг – æнæкелбет поэт граф Хвостов. Суворов ин уотæ:

– Митя, хуарз лæг ку дæ, байгъосай мæмæ. Æмдзæвгитæ ма финсæ... Кæд дин æнæ финсгæ нæйис, уæдта сæ ма уадзæ мухури. Хуцауæй корæгау ди корун!..

«ХУÆРЗЕУÆГ – МÆ ПЪИСÆРÆН!..»

Æцæг æфсæддонтæ, уой хæццæ ба тугъди комкоммæ ка архайдта, етæ 'й хуарз зонунцæ, тугъдон хуæрзеугтæ хаттæй-хатт лæвæрд ке æрцæунцæ уони аккаг æгириддæр ка нæ фæууй, уонæн: штабти пьисæртæн, хуæлци хабæртæ-гæнгутæн æма æндæр уæхæн фæскъилдунуи урутæн.

Басæттæн кæмæн нæ адтæн уой размæ, уой Суворов ку байста, уæд уæлдæр æфсæддон разамонгтæ ракъахтонцæ дзубанди, уæлдай хъæбæрдæр ка фæскъуæлхтæй, уони Геуæргий дзиуæрттæй исхуарзæнхæ кæнуни туххæй. Æма сæ фельдмаршæли барæвдауни фæндæй æ рази таустæ кæнун байдæдтонцæ, гъома, Суворов æхуæдæг хуæрзеуæги аккаг æй. Уæд син е дæр, еугурей рази, æнай-æнойти уотæ ку зæгъидæ, гъома, æ разæй хуæрзеуæги аккаг æй æ пьисæр Иван Куриц:

– Е мæмæ штабти пьисæр æй æма хъæбæр бæгъатæрæй бафинста: «Идти на штурм!..» Æз ба ци? Æз си айдагъдæр мæ къохæвæрд бафинстон!..

Дуйнебæл адæмихаттæй ка ес, уонæмæ мадæй цитгиндæр неке æй, зæгъгæ, ку зæгъæн, уæд уомæй, баууæндæтæ, раст уодзинан. Æркæсайтæ уони цардиуаги фæт-
китæ æма æгъдæуттæмæ, æма си алкæмæ дæр разиндзæнæй бæлвурд æвдесæнтæ, нийерæг мадæ сæмæ куд бæрзонд цæстиварди æй, куд ин кадæ кæнунцæ. Е уомæ гæсгæ 'й, æма 'й лæдæрунцæ, сæ адæми кар-
нæ нийерæг мадæй аразгæ 'й, уой хъуамæттæй гъомбæлгонд цæун-
цæ сæ кæстæр фæлтæртæ, гъома, сæ исонибон.

Мах адæммæ дæр уотæ ке 'й, уой ба уотемæй дæр ку зонæн. Мадæ нæмæ фæлтæрæй-фæлтæрмæ куд цитгин адтæй æма нæрæнгæ дæр æй, уомæн берæ дæнцитæ æрхæс-
сæн ес нæ адæмон дзоргæ исфæл-
дистадæй дæр. Еуцалдæр си абони мухур кæнæн.

Мадæ æ зæрди кæдзосдзийнадæ зæнæгæн гъаруй!..

Бæдоли рист мади зæрдæ цæвуй

Еу мадæн æ сувæллон хуæрзмн-
кийæй фесавдæй. Берæ 'й фæййагурд-
та, берæ ибæл фæммæст кодта, фал ин æ
фæд дæр нæбал иссирдта.

Рацудæй цалдæр anzi. Биццеу æхе
зонунгон фæцæй, базудта æ гъомбæл-
гæнæг мади. Æхе мади ба феронх æй.
Раст æй еци рæстæги мадæ иссирдта,
фал æй е 'схæссæг мадæ нæ лæвардта.
Е дæр æй æхе худта.

Сувæллони ратонæ-батонæ кодтон-
цæ. Гъуддаг Нихæсмæ бахъæрдтæй.
Тæрхони рабадтæнцæ дзурдзæугæ лæг-
тæ. Цалдæр бони фæттæрхон кодтонцæ,
фал дууæ мадей æхсæн рæстдзийнадæ
иссерун сæ бон не 'ссæй. Уæд син фæ-
стагмæ еу зæронд лæг уотæ: «Æртей дæр
ардæмæ æрбахонетæ!»

Æрбахудтонцæ сæ. Зæронд лæг дууæ
силгоймагей фæйнæфарс сувæллони æр-
лæуун кодта æма син загъта:

– Биццеуæн æ цæнгтæбæл нихху-
æцетæ, æхемæ 'й ка æрбалваса, е æй е
'цæг мадæ. Уой уодзæнæй сувæллон.

Силгоймæгтæ фæллæбурдтонцæ

биццеуæмæ, ивазунцæ 'й фæйнердæмæ.
Биццеу никкудтæй, æма 'й е 'цæг мадæ
фæууæгъдæ кодта æма загъта:

– Радтетæ 'й уомæн, мæ бæдолæн æ
цонг ратонуни бæсти æй еске гъомбæл
кæнæд.

Курухон зæронд лæг æ медбилти ба-
худтæй æма уотæ:

– Е 'цæг мадæ ду ке дæ, е рабæрæг
æй: бæдоли рист мади зæрдæ цæвуй,
æма дæу æй. Ду æй хонæ.

МАДÆ МАДÆ ÆЙ

Дзимиргоми дууæ æнсувæрей кæстæ-
рæн цæуæт нæ адтæй. Уæд еууæхæни
хестæр уотæ:

– Кæсун дæмæ, ме 'нсувæр, æма дæ
цардæй гъæстаг нæ дæ, мæ киндзи хæц-
цæ «а» æма «о»-йæй цæретæ, фал уин
уой фæсте зæрондæй зин уодзæнæй...
Дæ фарнæ фунæй уæд! Мæнæ бабæй
нæхеуон æхе барæ нæй. Киндзæн зæгъæ,
сувæллон ин ку ин райгура, уæд æй нæ-
уæгигурдæй куд райсай... Уæхецæн æй
исгъомбæл кæнетæ. Нæхеуони хæццæ
бадзубанди кæндзæнæн.

Дууæ æнсувæрей фæндæбæл фай-
ноститæ исарази 'нцæ. Уотемæй бийнон-
тæмæ биццеу фæззиндтæй.

Бæнттæ, æнзтæ цудæнцæ. Биццеу
гъазунгон фæцæй. Гъазгæ ба æхе æнсу-
вæртæй зæрдиадæрæй ке хæццæ гъæу-
ама кодтайдæ?

Уæд еууæхæни биццеуи æвæндонæй
æ кæнгæ мадæ сæхемæ 'рбакодта. Æ
фурцийнæй ин адгин гулæ æ кьохи фæс-
сагъта. Биццеу си ракомидзаг кодта æма
уотæ зæгъуй:

– Нана, уони гултæ адгиндæр фæуун-
цæ.

Уосæ фæкькьæх æй, уæдта æ гъæлæ-
сидзаг никкудтæй:

– Уæ, нана дæ нивонд фæууа, кæд
еске цæуæтæй цæуæт нæййес. Етæ дæ
мади конд фæуунцæ, æма мади кьохæйд-
заг æндæр адæ кæнуй.

Уоййадæбæл æй æ мадæ æма æ фи-
дæбæл исæмбæлун кодта.

ДÆ МАДИ МАРД ЗÆГЪÆ, Æ МАДÆ КÆМÆН РАМАРДÆЙ, УОМÆН

Еу æлдарæн æ фурт рамардæй.
Берæ ибæл фæхъхъонц кодта, фæккуд-
тæй, уæдта зæрдритæй гъæргæнæг рар-
виста, æ фурт æ разæй мæрдтæмæ кæ-
мæн бацудæй, айдагъдæр уонæмæ.

Мæгур адæм зингини турги ку
æрæмбурд æнцæ, уæд цæйбæрцæ ад-
тайуонцæ, æма кæрæдземæ ракæсæ-ба-
кæсæ кæнунцæ, куд минкый мæрддзо-
гойнæ ан, зæгъгæ уæдта си æлдæрттæй
куд неке ес? Æлдарæн сæ дузæрдуг гъу-
дитæ ци базонун гъудæй, æхе фæндæй ку
цудæнцæ, æма син балæдæрун кодта:

– Æлдæрттæмæ гъæргæнæг барæй
нæ рарвистон. Уонæй нури уæнгæ неке
бæдолæ рамардæй, æма сæ хъæбæр ку
фæндæуа, уæддæр мин си мæ рист неке
балæдæрдзæнæй, уотæ арф некæмæ
багъардзæнæй. Нæ зонетæ æмбесонд:
«Дæ мади мард зæгъæ, æ мадæ кæмæн

рамардæй, уомæн...» Сумах мæн хузæн
фæрристæй, бæдоли исæфт нийерæ-
гæн цæйбæрцæ зин æй, уой уæ уодтæ
бавзурстонцæ. Сумах, айдагъдæр сумах
мин балæдæрдзийнатæ мæ хъонц æма
мæ рист...

ДУУÆ МАДИ

Е раги адтæй. Фидтæлтæй æригъс-
гæ цау, седзæргæс уосæ æма бæдолгин
арс гæди æнæнгæлти хæрхæмбæлд
куд фæцæнцæ, уой туххæй.

Цæветтонгæ, мæгур седзæргæс уосæ
уалдзæги е 'ртæ сувæллоной хæццæ ко-
рæггаг хæрæггæрдунбæл гъæдæмæ сор
кьуæцæлтæ ласунмæ рандæнцæ. Уæрдун
согтæй ку байдзаг кодтонцæ æма гъæдæй
еудзæвгарæ ку рауадæнцæ, уæд сæбæл
арс æ бæдæлтти хæццæ хæрхæмбæлд ку
фæууидæ. Сæзæргæс, мæ арт бауазал уа,
зæгъгæ, æ цæуæтæн фæттарстæй æма ма
ци ракодтайдæ, уой нæбал зудта. Уæдта
æ уæллагури æгънæгута фæйнердæмæ
рарæдвта, æ реутæ фегон кодта æма æ
гъæлæсидзаг нигыгъæр кодта:

– Æрбакæсæ мæмæ, æз дæр мадæ
дæн, мадæ! Мæнæн дæр дæу хузæн цæ-
уæт даруйнаг ес æма мæ мæ надбæл ра-
уадзæ!

Арс силгоймаги цъæахæстæй тæрсгæ
фæккодта, æви æфсæрми фæцæй, е
бæрæг нæй, фал фæстæмæ фæккæсæ-
фæккæсæ кæнгæй æ бæдæлтти хæццæ
байæвгъудæй æрдози 'рдæмæ.

«АБОНИ ДÆР МА КУДТАЙНÆ?»

Еу кизгæ сувæллоной æ цæстæ кær-
дæнæй фæссахъат кодта. Æхе лæдæрун-
гъон ку фæцæй, уæд æ мади фæрсуй:

– Нана мæ цæстæ ба ци кодта?

– Уæ дæ рунтæ дин рахуæрон! Дæху-
æдæг си, минкый ма ку адтæ, уæд кær-
дæн ратъунстай, – загъта ин æ мадæ.

– Æма кæрдæн мæ кьохтæмæ куте-
мæй бафтудæй? Ци фидбилиз æй æрба-
хаста мæнмæ?

– Стъолбæл æвæрдæй райзадæй. Ду
æй ку фæууидтай, уæд кæун райдæдтай,
банцæйæн дин нæбал адтæй, раттæ мин
æй, зæгъгæ. Æма дæмæ æй равæрдтон...

– Æма ма абони дæр кудтайнæ?! –
арф ниуолæфгæй загъта кизгæ.

